

รายงานผลการศึกษาวิจัย

เรื่อง

แนวทางและมาตรการในการจัดการ
ศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

ดร.กมลินทร์ พิณีภูวดล

เสนอต่อ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

2541

คำนำ

รายงานนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงนโยบายในเรื่องการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่จะบัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ อันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อจัดทำเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติขึ้น

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคทางการศึกษาและแนวทางในการจัดการศึกษาในภาพรวมทั้งหมดของเด็กด้อยโอกาส โดยไม่ได้แยกศึกษาในแต่ละกลุ่มเฉพาะของเด็กด้อยโอกาส เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กชาวเขา แรงงานเด็ก เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ เป็นต้น

การเสนอแนวทางและมาตรการในรายงานนี้ เป็นเพียงการเสนอแนะว่า ควรจะอย่างไร ในเชิงนโยบายภาพรวม ไม่ใช่ในเชิงปฏิบัติการ ซึ่งสมควรจะต้องมีนโยบายและแผนเฉพาะสำหรับการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสในแต่ละกลุ่ม

ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณเรืองรัตน์ วงศ์ปราโมทย์ เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้ช่วยจัดหาข้อมูลเอกสารที่ใช้ประกอบการศึกษานี้ และขอขอบคุณท่านเลขาธิการ และคณะอำนวยการโครงการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้ให้ความไว้วางใจในการศึกษาเรื่องนี้

สารบัญ

คำนำ	
ความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เด็กด้อยโอกาส”	4
สภาพปัจจุบันและการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส	8
การคุ้มครองสิทธิทางการศึกษาและการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ	31
ภาพในอนาคตที่พึงประสงค์	38
สาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสที่ควรบัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ	41
มาตรการในการนำสาระบัญญัติไปสู่การปฏิบัติ	44
เอกสารอ้างอิง	
ภาคผนวก	

บทที่ 1

ความหมายของคำว่า “เด็ก”

และ “เด็กด้อยโอกาส”

ความหมายของคำว่า “เด็ก”

ในประเทศไทยมีการให้คำนิยาม “เด็ก” แตกต่างกัน โดยเฉพาะคำนิยามในทางกฎหมายที่ปรากฏในประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ประกาศ หรือระเบียบต่างๆ ดังนี้

- **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 19** บัญญัติว่า “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์ และบรรลุนิติภาวะ เมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์” อย่างไรก็ตาม บุคคลอาจจะพ้นจากการเป็นผู้เยาว์ได้ หากทำการสมรสก่อนอายุยี่สิบปี กล่าวคือ เมื่อมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ หรือตามอายุที่ศาลอนุญาตให้ทำการสมรสได้ก่อน

- **ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74** บัญญัติว่า “เด็กอายุกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ”
มาตรา 75 บัญญัติว่า “ผู้ใดอายุกว่าสิบสี่ปี แต่ยังไม่เกินสิบเจ็ดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้ศาลพิจารณาถึงความรู้ผิดชอบและสิ่งอื่นทั้งปวงเกี่ยวกับผู้นั้น ในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษผู้นั้นหรือไม่”

- **พระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521**
มาตรา 3 กำหนดว่า “เยาวชน” หมายความว่าบุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินยี่สิบห้าปี

- **พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534** มาตรา 4 บัญญัติว่า

“ “เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์”

“เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์”

- พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 มาตรา 6 กำหนด “ให้ผู้ปกครองของเด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่แปดส่งเด็กนักเรียนนั้นเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจนกว่าจะมีอายุย่างเข้าปีที่สิบห้า..”

- พระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร พ.ศ. 2523 มาตรา 4 ให้คำนิยาม

“บุตร” หมายความว่า บุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีอายุไม่เกินยี่สิบห้าปี ในวันที่ 1 พฤษภาคม ของทุกปี...”

- ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 (27 พฤศจิกายน 2515) เรื่อง เด็กประพฤติดนไม่สมควรแก่วัย ข้อ 1 กำหนดว่า

“เด็ก” หมายความว่า ผู้ซึ่งอายุไม่ครบสิบแปดปีบริบูรณ์ และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส”

- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ 12) 18 มกราคม 2533 กำหนดเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กดังนี้

“ห้ามมิให้นายจ้างรับเด็กอายุต่ำกว่าสิบสามปีบริบูรณ์เป็นลูกจ้าง ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับการรับเด็กอายุไม่ต่ำกว่าสิบสองปีบริบูรณ์เป็นลูกจ้างก่อนวันที่ประกาศนี้ใช้บังคับ” (ข้อ 20)

“ห้ามมิให้นายจ้างรับเด็กซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบสามปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบห้าปีบริบูรณ์เป็นลูกจ้าง เว้นแต่

(1) รับเด็กเป็นลูกจ้างทำงานตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด ซึ่งงานนั้นต้องไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและความเจริญเติบโตของร่างกาย

(2) รับเด็กเป็นลูกจ้างทำงานอื่นที่กระทรวงมหาดไทยมิได้กำหนดตาม

(1) โดยยื่นคำขอต่อพนักงานตรวจแรงงานตามแบบที่อธิบดีกำหนด และได้รับอนุญาตจากพนักงานตรวจแรงงาน

การอนุญาตตาม (2) ให้พนักงานตรวจแรงงานตรวจสอบว่างานนั้นไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย ความเจริญเติบโต ไม่กระทบกระเทือนต่อจิตใจของเด็ก ไม่ขัดต่อศีลธรรมและเป็นงานที่ไม่ต้องห้ามตามประกาศนี้ พนักงานตรวจแรงงานจึงจะอนุญาตให้นายจ้างจ้างเด็กเข้าทำงานในงานนั้นได้ ในการนี้พนักงานตรวจแรงงานจะกำหนดเงื่อนไขการใช้งานไว้ด้วยก็ได้” (ข้อ 21)

- ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว พ.ศ. 2529 ข้อ 4 บัญญัติว่า

“ เด็กซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย ที่เพิ่งได้รับการสงเคราะห์ตามระเบียบนั้น ต้องอายุไม่เกิน 18 ปี หรือที่อยู่ในระหว่างการศึกษามีอายุไม่เกิน 20 ปี บริบูรณ์...”

สรุปได้ว่า การให้คำนิยามในทางกฎหมายของ “เด็ก” ต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการขาดความเป็นเอกภาพเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “เด็ก” ในประเทศไทย โดยเฉพาะในเรื่องเกณฑ์อายุที่ใช้กำหนด นอกจากนี้แล้ว คำว่า “เด็ก” ยังมีความหมายใกล้เคียงหรืออาจใช้คำอื่นๆ แทนได้ เช่น คำว่า “เยาวชน” “ผู้เยาว์” หรือ “บุตร” อีกด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละเรื่องแต่ละฉบับ

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child) ได้กำหนดคำนิยามของคำว่า “เด็ก” หมายถึง “มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี นอกเสียจากว่าภายใต้กฎหมายที่มีผลบังคับใช้ต่อเด็กผู้นั้นได้มีการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะของการเป็นผู้ใหญ่ไว้ต่ำกว่านั้น”

เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ในปี พ.ศ.2535 ดังนั้นประเทศไทยจึงผูกพันและต้องดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับเด็กตามความหมายที่ให้ไว้ในอนุสัญญาฉบับนี้

ความหมายของ “เด็กด้อยโอกาส”

“เด็กด้อยโอกาส” (Under Privileged Children หรือ Disadvantaged Children) หมายถึง กลุ่มเด็กที่ประสบกับปัญหาต่าง ๆ หรือตกอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม หรืออยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่าเด็กโดยทั่วไป และต้องการความช่วยเหลือจากสังคมเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องกับวัยและบรรลุถึงศักยภาพสูงสุด ตามความหมายดังกล่าวนี้อาจเรียก “เด็กด้อยโอกาส” ว่าเป็น “เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก”¹ ซึ่งเป็นวลีที่มาจากภาษาอังกฤษ ที่ว่า “Children in Especially Difficult Circumstances” ตั้งขึ้นโดยองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) และใช้กันแพร่หลาย²

อาจจำแนก เด็กด้อยโอกาส หรือ เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก ออกเป็นกลุ่มเด็กต่าง ๆ ดังต่อไปนี้³

- (1) เด็กถูกละเมิดสิทธิ
- (2) เด็กถูกปล่อย ปล่อยละเลย
- (3) เด็กประพฤติดนไม่สมควรแก่วัย
- (4) เด็กพิการ
- (5) เด็กที่ได้รับเชื้อ หรือ ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

เด็กถูกละเมิดสิทธิ เป็นเด็กที่ถูกทารุณ หรือ ถูกเอาเปรียบในลักษณะต่าง ๆ และไม่ได้รับการเคารพในสิทธิอันพึงมีพึงได้⁴ ประกอบด้วย

¹ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และ องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ , “รายงานการประชุมปฏิบัติการ เรื่อง เด็กในภาวะยากลำบาก”, 20-21 ธันวาคม 2533 ณ โรงแรมอิมพีเรียล กรุงเทพมหานคร, หน้า 2

² คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, “รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก “ 25-26 พฤศจิกายน 2536, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 18

³ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม และประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, “รายงาน สภาวะเด็กและเยาวชนไทย ประจำปี 2538, ”ศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย “รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก” เสนอต่อสำนักงาน คณะกรรมการกฤษฎีกา, 2538, หน้า 8: แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544), ส่วนที่ 2 บทที่ 6 การพัฒนาประชากรกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

เด็กที่ถูกทารุณกรรม หมายถึง เด็กที่ถูกทำร้าย หรือ คุกคามต่อสุขภาพ หรือสวัสดิภาพ โดยบุคคลอื่น ด้วยการกระทำที่มีลักษณะเป็นการประทุษร้ายต่อ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา ตลอดจนการกระทำทารุณทางเพศ และการ ข่มขืนกระทำชำเรา

เด็กที่ถูกใช้แรงงานก่อนถึงวัยอันสมควร หรือ แรงงานเด็ก หมายถึง เด็กที่มี อายุต่ำกว่า 15 ปี (ตามข้อเสนอแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ) ซึ่ง ทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนในการทำงานหรือไม่ก็ตาม ในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การผลิต พาณิชยกรรม และบริการ และงานขนส่ง เด็กเหล่านี้จะมีโอกาสถูก เอาเปรียบจากนายจ้าง ในเรื่องแรงงาน ค่าจ้าง สภาพการกินอยู่ และโอกาสพัฒนา ความก้าวหน้าในชีวิต

เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ หมายถึง เด็กที่ประกอบอาชีพหารายได้จากการ ให้บริการทางเพศ อาจมาอยู่ในธุรกิจบริการทางเพศด้วยความสมัครใจ หรือถูกบังคับ ขู่เข็ญ กักขังหน่วงเหนี่ยวไว้ให้บริการ

เด็กถูกปล่อยปละละเลย หรือ เด็กถูกทอดทิ้ง เป็นเด็กที่ถูกให้อยู่ตาม ลำพังในระยะเวลาชั่วคราว หรือตลอดไป อันเนื่องมาจากบิดามารดา ผู้ปกครอง องค์การ หรือ สถาบันที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบดูแล ได้ละเลย เอาใจใส่ดูแล ทำให้เด็ก ขาดพัฒนาการที่ถูกต้องทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา⁶ ประกอบด้วย

เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ยากจนมาก

เด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า

เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่ไม่มีถิ่นที่อยู่อาศัย และเร่ร่อนตามถนน หรือ ที่ สาธารณะ ซึ่งอาจแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น

⁴ ศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ท, รายงานการศึกษาวิจัย....., หน้า 8

⁵ แต่เดิมใช้คำว่า “โสเภณีเด็ก” ซึ่งมีความเห็นส่วนใหญ่ว่า ไม่ควรตราหน้าเด็กว่าเป็น “โสเภณี” ในการประชุมระหว่างประเทศ หรือ ระดับโลกระยะหลัง ๆ ได้เปลี่ยนมาใช้คำที่มาจากภาษาอังกฤษว่า “Commercial Sexual Exploitation of Children “ เช่น World Congress against the Commercial Sexual Exploitation of Children, Sweden, August 27-30, 1996

⁶ อุ่นตา นพคุณ, “ รายงานผลการวิจัยการศึกษาสถานภาพ และนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อย โอกาส : เด็กถูกทอดทิ้ง ”, โครงการสตรี และเยาวชนศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535 , หน้า 1-2

- ตามสถานที่เร่ร่อน ได้แก่ เด็กที่มีอาชีพอยู่บนถนน เด็กที่มีอาชีพอยู่ข้างถนน และเด็กที่เร่ร่อนนอนตามใต้สะพาน ตามตลาด ตามหาดทราย หรือ สถานที่ที่กำลังก่อสร้าง⁷

- ตามลักษณะการหาเลี้ยงชีพ ได้แก่ กลุ่มเร่ร่อนขอทาน กลุ่มออกแรงประกอบอาชีพ แก๊งก๊วกวนสังคม กลุ่มบริการทางเพศ⁸

- ตามวิธีการดำรงชีวิต ได้แก่ เร่ร่อนตามวิถีชีพของครอบครัว ซึ่งจะเคลื่อนย้ายตามครอบครัวไปตามแหล่งงาน เช่น กรรมกรก่อสร้าง ชาวเรือเร่ เป็นต้น และเร่ร่อนตามวิถีชีพของตน เพราะปัจจัยผลักดันจากครอบครัว ความยากจน ครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น⁹

เด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง

เด็กในชุมชนแออัด

เด็กชาวไทยต่างวัฒนธรรม และเด็กชาวเขา

เด็กไร้สัญชาติและเด็กต่างชาติ

เด็กประพฤติตนไม่สมควร ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะของตัวเด็ก สภาพปัญหาทางครอบครัว และสภาพแวดล้อมทางสังคม ทำให้เด็กเหล่านี้มีการกระทำ หรือ ความประพฤติที่ไม่ถูกต้อง หรือเบี่ยงเบนจากกฎเกณฑ์ของสังคม ก่อให้เกิดเป็นปัญหาทางสังคมขึ้น ประกอบด้วย

เด็กที่อยู่ในสถานพินิจ และคุ้มครองเด็ก

เด็กติดยาเสพติด และสารระเหย

เด็กมีวุฒุมในสถานบริการ และสถานเริงรมย์

เด็กตั้งครุภรณ์นอกสมรส

⁷ ดร.สายสุรี จุติกุล, “เด็กเร่ร่อน”, เด็กเร่ร่อนในสังคมไทย, เอกสารวิชาการฉบับที่ 2 ศูนย์ข้อมูล และการวิจัยเพื่อเด็ก มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก, 2535

⁸ โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน, “ศึกษาเด็กเร่ร่อนในสังคมไทย” อ่างใน นิตยา กัทลิตระพันธ์ “รายงานผลการวิจัย การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กเร่ร่อน” โครงการสตรี และเยาวชนศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535, หน้า 2

⁹ วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์, มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก, อ่างใน นิตยา กัทลิตระพันธ์, อ่างแล้ว, หน้า 3

เด็กพิการ เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือสติปัญญา โดยทาง การมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว จิตใจหรือพฤติกรรม สติปัญญา หรือ การ เรียนรู้¹⁰

เด็กที่ได้รับเชื้อหรือได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ได้แก่ เด็กที่มีเชื้อ เอช- ไอ-วี หรือ เอดส์ เด็กที่อาจจะมีเชื้อ เอช-ไอ-วี หรือ เอดส์ เด็กกำพร้า และเด็กที่ถูก ทอดทิ้ง เนื่องจากพ่อแม่ตายเพราะเชื้อ เอช- ไอ-วี หรือ เอดส์ และเด็กที่ไม่มีเชื้อ เอช- ไอ-วี หรือเอดส์ แต่อยู่กับครอบครัวที่มีเชื้อ เอช-ไอ-วี หรือ เอดส์¹¹

¹⁰ เนื่องจาก การศึกษาพิเศษของเด็กพิการได้แยกไว้เป็นประเด็นหลัก ในการศึกษาวิจัย (หัวข้อ ที่ 9) ดังนั้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสนี้ จะไม่ครอบคลุมไปถึง การศึกษาของเด็กพิการ

¹¹ วิทิต มันทาภรณ์, เอดส์กับสิทธิเด็ก : ผลกระทบต่อประเทศไทย, 2537 , หน้า 8

สภาพปัจจุบันและการศึกษา
ของเด็กด้อยโอกาส

1. เด็กถูกละเมิดสิทธิ

1.1 เด็กถูกทารุณกรรม

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

ปัจจุบันยังไม่มี การรวบรวมตัวเลขสถิติของเด็กที่ถูกทารุณว่ามีทั้งหมดจำนวนเท่าไรในแต่ละปี แต่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เนืองๆ ว่า มีเด็กจำนวนไม่น้อยที่ถูกทารุณทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ ไม่ว่าจะในรูปแบบของการทุบตี ทำร้าย การข่มเหงรังแกทางจิตใจ ตลอดจนการบังคับหลอกลวงและใช้กำลังประทุษร้ายทางเพศ รวมทั้งการข่มขืนโดยเฉพาะเป็นกรณีที่เด็กถูกระงับการกระทำทารุณโดยบิดามารดา ผู้ปกครอง นายจ้าง หรือผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเด็ก จึงทำให้ไม่ค่อยมีการแจ้งความฟ้องร้อง เรื่องดังกล่าวจึงถูกปิดเงียบไป

จากรายงานของกรมประชาสงเคราะห์ระบุว่าในปี 2537 ได้ช่วยเหลือเด็กถูกทารุณทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ จำนวน 62 ราย ผู้ทารุณร้อยละ 80 เป็นพ่อแม่และผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดูเด็ก¹² ในปี 2539 จากสถิติขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) รายงานว่าได้ช่วยเหลือเด็กเหล่านี้ จำนวน 74 คน¹³

สาเหตุของการทารุณกรรมเด็กเกิดจาก

- *สภาพและเศรษฐกิจของครอบครัว* ซึ่งความสัมพันธ์ภายในไม่ดี มีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความตึงเครียดทางอารมณ์ บิดามารดาอายุน้อย ขาดประสบการณ์ในการเป็นพ่อแม่และการเลี้ยงดูเด็ก

¹² สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, 2538

¹³ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ จำนวนเด็กและเยาวชนที่ได้รับบริการจาก NGO ในปี 2539

- **สภาพทางจิตใจของผู้กระทำทารุณ** ซึ่งไม่ได้รับความอบอุ่นในวัยเด็ก ถูกบีบคั้น ถูกทารุณ จึงมีสภาพจิตใจและอารมณ์ไม่ปกติ จึงระบายการเก็บกดความเกลียด มาที่ตัวเด็ก

ผลกระทบที่เกิดจากการทารุณกรรมเด็ก ได้แก่

- ปัญหาทางร่างกายจะปรากฏบาดแผลตามเนื้อตัวและผิวหนัง มีการกระทบ กระเทือนทางสมอง กระดูก อวัยวะภายใน การใช้ความรุนแรงทางร่างกายจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กในทันที เช่น การหวาดผวาและอาการทางประสาทอื่น ๆ
- ปัญหาทางจิตใจและอารมณ์ ทำให้รู้สึกขาดความรัก ความอบอุ่น เป็นคนไม่มีค่า ต่อคนอื่น เก็บกด เชื่องซึม ตลอดจนมีพฤติกรรมที่แสดงปัญหาทางอารมณ์ผิดปกติอื่น ๆ
- ปัญหาทางพฤติกรรมในระยะยาว จะเกิดการสะสมให้เรียนรู้วิธีแก้ปัญหาคำกัด แย้งต้านการใช้ความรุนแรงและใช้กำลังแทนการใช้เหตุผล เป็นคนต่อต้านสังคม ก้าวร้าว อาจกระทำผิดหรือก่ออาชญากรรมได้ในที่สุด

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณต้องได้รับการช่วยเหลือในเรื่องของการบำบัด รักษาและการดำเนินคดีทางกฎหมาย หน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนี้ เช่น กรมประชาสงเคราะห์ มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก โครงการบ้านพักฉุกเฉินของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี โครงการบ้านพักผู้หญิงของมูลนิธิผู้หญิง เป็นต้น

1.2 แรงงานเด็ก

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2537 พบว่า มีเด็กอายุ 13-14 ปี ทำงานจำนวน 320,000 คน อายุ 15-19 ปี มีจำนวน 3,047,400 คน

แรงงานเด็กเหล่านี้อยู่ในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการผลิต พาณิชยกรรมและบริการ และงานขนส่ง ส่วนหนึ่งของแรงงานเด็กถูกทารุณทางร่างกาย

กายและจิตใจ ตลอดจนถูกเอาเปรียบเรื่องค่าจ้าง ความเป็นอยู่และสวัสดิการ รวมทั้งขาดโอกาสในการศึกษาเพิ่มเติมและฝึกทักษะเชิงอาชีพ

สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาแรงงานเด็ก คือ

- ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว เด็กจะเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว
- ความต้องการแรงงานเด็ก เนื่องจากการจ่ายค่าจ้างและสวัสดิการต่ำกว่าผู้ใหญ่ และง่ายต่อการปกครอง
- สภาพแวดล้อมของความพึงพอใจในชีวิตในเมืองกระตุ้นให้เด็กต้องการทำงาน

ปัญหาเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็ก ได้แก่ การถูกใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม คุณภาพด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัย การประสบอันตรายจากการทำงาน การขาดโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาอาชีพ การพัฒนาการและการปรับตัวทางสังคม

การศึกษา

เด็กที่ทำงานมักจะมีการศึกษาต่ำ การทำงานทำให้เด็กไม่ได้รับการศึกษาเพิ่มเติม เนื่องจากมีเวลาพักและวันหยุดน้อย มีความเหนื่อยอ่อน จึงไม่มีความต้องการที่จะศึกษา บ่อยครั้งที่นายจ้างไม่เปิดโอกาสหรือให้การสนับสนุนในการศึกษาและพัฒนาอาชีพ อีกทั้งยังไม่มีรูปแบบการศึกษานอกระบบที่แน่นอนสำหรับเด็กที่อยู่ในวัยเรียน (7-14 ปี) แต่ไม่ได้รับบริการจากรัฐในการศึกษาภาคบังคับ ดังนั้น เด็กจึงไม่ได้รับการศึกษาและไม่มีโอกาสได้พัฒนาอาชีพให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือในอนาคต

เด็กที่ทำงานบางกลุ่มมีความสนใจและความต้องการเป็นช่างวิชาชีพ แต่การศึกษาทางด้านนี้จากโรงเรียนเอกชนและสารพัดช่างมักต้องใช้ทุนสูงและเมื่อสำเร็จออกมาแล้ว การลงทุนการประกอบอาชีพก็ต้องใช้ทุนสูงเช่นกัน อาจมีผลทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพตามที่คาดหวังไว้ได้¹⁴

¹⁴ มูลินธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพต.), เรื่องของแรงงานเด็กชุดที่ 3 : หลากหลายเรื่องราวแรงงานเด็กในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร, เบลโล่การพิมพ์, 2539, หน้า 62-63.

1.3 เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

เนื่องจากกิจการค้าประเวณีเป็นกิจการที่ผิดกฎหมายจึงไม่อาจทราบตัวเลขที่แน่นอนได้ว่า ปัจจุบันมีเด็กในธุรกิจบริการทางเพศเป็นจำนวนทั้งสิ้นเท่าไร การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน เป็นผลให้ตัวเลขเกี่ยวกับจำนวนเด็กที่ระบุไว้ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งเป็นเพียงการประมาณการแทบทั้งสิ้น เช่น กรมตำรวจระบุว่า มีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ในธุรกิจบริการทางเพศ จำนวน 160,000 คน กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข พบว่ามีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 86,500 คน มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กระบุว่า มีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 800,000 คน (โดยประมาณการจากจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด และจำนวนหญิงในสถานประกอบการเหล่านั้น) โครงการ End Child Prostitution in Asian Tourism (ECPAT) ระบุว่า มีจำนวน 250,000 คน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ ประมาณการว่ามีโสเภณีทั้งหมดจำนวน 150,000-200,000 คน ในจำนวนนี้กว่าร้อยละ 20 เป็นเด็ก กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ระบุว่า มีจำนวนระหว่าง 23,000-26,000 คน สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่ามีเด็กในธุรกิจบริการทางเพศอายุระหว่าง 11-17 ปี ประมาณ 67,000 คน ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงมาก และประมาณ 30,000-100,000 คน ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงน้อย จากเอกสารที่มีชื่อว่า “The Progress of Nations” ขององค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ระบุว่า มีจำนวน 100,000 คน¹⁵

สาเหตุของการเข้าสู่ธุรกิจบริการทางเพศของเด็ก ได้แก่ ความยากจนของครอบครัว มีเครือข่ายของอาชญากรรมการค้าเด็กและการค้าเด็กข้ามแดน ค่านิยม เนื่องจากเป็นงานที่ง่ายและได้รับเงินตอบแทนสูงสามารถนำไปซื้อเสื้อผ้าและของใช้ต่าง ๆ ได้ เป็นธุรกิจที่มีความต้องการจากผู้บริโภคอยู่เสมอ สถานที่บริการ

¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และ ศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ท , สรุปรายงานผลการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (ฉบับที่ 1) เสนอต่อคณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ, กรุงเทพมหานคร, : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2540, หน้า 81

ทางเพศและที่มีการแสดงสื่อลามกอนาจารเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและเปิดเผย ตลอดจนนโยบายของรัฐที่ให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจของประเทศ โดยไม่ค่อยคำนึงถึงผลกระทบทางสังคม

ปัญหาและผลกระทบต่อเด็กในธุรกิจบริการทางเพศ คือ

- ด้านสุขภาพอนามัยและเสรีภาพของเด็ก ทрудโทรมทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพจิต อาจป่วยด้วยโรคทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ ในบางกรณีเด็กไม่ยอมจะถูกทำร้ายและกักขัง ทำให้ปราศจากเสรีภาพ
- การดำเนินชีวิตและการปรับตัวอยู่ในสังคม มักได้รับการดูถูกเหยียดหยามจากสังคมและบุคคลทั่วไป

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

การให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือแก่เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ มีโครงการและหน่วยงานที่ดำเนินการ เช่น *โครงการศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพของกรมประชาสงเคราะห์ โครงการของมูลนิธิศุภนิพนธ์พิทักษ์สิทธิเด็ก โครงการบ้านพักผู้หญิงของมูลนิธิผู้หญิง โครงการบ้านพักฉุกเฉิน โครงการศูนย์การศึกษาและฝึกอาชีพสตรี*ของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี กลุ่มเพื่อนหญิง ชมรมดาวเหนือสัมพันธ์ สภาแคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา บ้านสุขนิรันดร์ *โครงการส่งเสริมคุณธรรมทางเพศ* ดำเนินการโดยกรมประชาสัมพันธ์ กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง กรมประชาสงเคราะห์ กรมตำรวจ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งชาติ สำนักงานสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มูลนิธิผู้หญิง มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมสามัญศึกษา *โครงการศึกษารูปแบบการสร้างควมหวังใหม่เพื่อสตรี* ดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง *โครงการสัมมนาระดับชาติเรื่องบทบาทของภาครัฐและเอกชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาธุรกิจบริการทางเพศ* ดำเนินการโดยคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาธุรกิจบริการทางเพศ ในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ และ *โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกบังคับค้าบริการทางเพศ (คชพ.)* ดำเนินการโดย กรมตำรวจ กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

(2) เด็กถูกปล่อยปละละเลย

2.1 เด็กในครอบครัวยากจนมาก

สภาพทั่วไป

การกำหนดข้อมูลเกี่ยวกับเด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนมากยังขาดความชัดเจน เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีแนวคิดและหลักเกณฑ์ในการชี้วัดถึงระดับความยากจนแตกต่างกัน และระบบการจัดเก็บข้อมูลยังไม่สามารถเอื้ออำนวยในจุดนี้ได้

ความยากจนในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของเศรษฐกิจชนบทเป็นสำคัญ มีการประมาณการว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนประชากรอยู่ในข่ายที่เรียกว่ายากจน และประชากรร้อยละ 30 ของชาวชนบทเป็นคนยากจน ภูมิภาคที่มีสัดส่วนของประชากรที่ยากจนหนาแน่นที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 80 ของคนยากจนมาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และประชากรที่ยากจนร้อยละ 97.6 มีการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา¹⁶

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

เด็กเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการที่ครอบครัวต้องตกอยู่ในภาวะยากจน โอกาสที่เด็กจะได้รับการพัฒนาและการศึกษาย่อมลดน้อยลง

ปัจจุบันมีหน่วยงานหลายแห่งทั้งภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินการช่วยเหลือแก่เด็ก ที่อยู่ในครอบครัวยากจน เช่น กรมประชาสงเคราะห์ ให้บริการแก่เด็กช่วงอายุ 0-18 ปี ที่อยู่ในครอบครัวยากจนทั่วประเทศ มีเงินทุนประชาศึกษาสงเคราะห์ (ทปศ.1) ให้ยืมสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาและต่ำกว่าอุดมศึกษา รวมทั้งการให้การศึกษานอกโรงเรียน อบรมจริยธรรมให้แก่เด็กที่เข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ กระทรวงศึกษาธิการ โดย สปช. ได้จัดทำโครงการอาหารกลางวันแก่เด็ก

¹⁶ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และองค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งประเทศไทย (ยูริเซฟ), รายงานการประชุมปฏิบัติการเรื่องเด็กในภาวะยากลำบาก, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก : 2533, หน้า 38

ที่ยากจนในโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ องค์การเอกชนได้ให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของหรือเงิน การให้ที่พักอาศัย และการศึกษาฝึกอบรมต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เด็กในครอบครัวยากจนอีกส่วนหนึ่งยังไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้ โดยเฉพาะการศึกษาและสาธารณสุข เพราะการบริการของรัฐมีข้อจำกัดบางประการไม่เพียงพอและกระจายบริการได้ทั่วถึง

2.2 เด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

จำนวนเด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้ามีแนวโน้มสูงขึ้น จากข้อมูลของกรมประชาสงเคราะห์ที่รวบรวมจากสถานสงเคราะห์เอกชนและสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนที่จดทะเบียนกับกรมประชาสงเคราะห์ พบว่า มีเป็นจำนวน 74,802 คน

สาเหตุของเด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า ได้แก่ ครอบครัวแตกแยก เนื่องจากการหย่าร้าง แยกกันอยู่ ครอบครัวมีฐานะยากจน มีลูกมาก หัวหน้าครอบครัวต้องแบกภาระแต่เพียงผู้เดียว หัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกครอบครัวเป็นโรคติดต่อเรื้อรัง ดิทยาเสพติด พิกการ หรือต้องโทษจำคุก สมาชิกในครอบครัวขาดความผูกพันและความเข้าใจซึ่งกันและกัน มารดาตั้งครรภ์เมื่ออายุยังน้อยหรือขณะกำลังศึกษา และผลจากสงครามหรือภัยธรรมชาติ

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

ลักษณะการดำเนินงานส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่การให้บริการดูแลทดแทน (Substitutional Care) ทั้งที่มีเป้าหมายเพื่อเป็นการดูแลทดแทนชั่วคราว (Temporary Care) และการดูแลทดแทนโดยถาวร (Permanent Care) โดยให้บริการทางด้านการพัฒนาร่างกายสติปัญญาจิตใจ อารมณ์ และสังคม ในรูปของสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์และองค์กรเอกชน ครอบครัวบุญธรรม เพื่อจัดทำครอบครัวใหม่ทดแทนให้ดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ การดูแลเด็กในระบบหมู่บ้านเด็กของโสสะมูลนิธิแห่งประเทศไทย เป็นการอุปการะเด็กแบบถาวร ไม่มีการคืนไปสู่ครอบครัวเดิมหรือจัดหาครอบครัวบุญธรรมให้ เป็นต้น

2.3 เด็กเร่ร่อน

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

จากสภาพสังคมปัจจุบันมีแนวโน้มว่าเด็กเร่ร่อนจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามเมืองใหญ่ เด็กเหล่านี้มีอัตราเสี่ยงสูงที่จะถูกทำร้ายและตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทุกประเภทรวมทั้งติดยาเสพติด ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจบริการทางเพศ

ในปี พ.ศ. 2535 มีเด็กเร่ร่อนที่เข้าสู่สถานสงเคราะห์และอยู่ในความคุ้มครองสวัสดิภาพของกรมประชาสงเคราะห์ จำนวน 1,460 คน ในปี 2536 มีเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 11-15 ปี ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 362 คน ในปี 2537 มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กระบุว่า มีเด็กเร่ร่อนทั่วประเทศทั้งสิ้น 13,322 คน¹⁷

เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ หรือเรียนแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษา เนื่องจากต้องอพยพเร่ร่อนตามครอบครัว จึงไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา พ่อแม่ด้อยการศึกษาและไม่เอาใจใส่ รวมทั้งสติปัญญาและความสามารถของเด็กเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้การศึกษาของเด็กเร่ร่อนค่อนข้างต่ำ¹⁸

สาเหตุที่เด็กออกมาเร่ร่อน มีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ¹⁹ คือ

- ครอบครัวและผู้ปกครอง สภาพครอบครัวแตกแยกขาดความรักความอบอุ่น เปื้อนหนายบ้าน ที่อยู่ถูกทำร้ายทุบตี ลงโทษรุนแรง ถูกใช้งานอย่างหนัก จึงหนีออกมาจากบ้าน นอกจากนี้ ครอบครัวเร่ร่อนที่อพยพไปประกอบอาชีพตามแหล่งงานต่าง ๆ เด็กต้องเร่ร่อนตามครอบครัว เกิดการพลัดหลงกับพ่อแม่เมื่อออกมาเที่ยวและไม่สามารถติดตามให้ความช่วยเหลือรับกลับบ้านได้ บางกรณีจึงใจทิ้งเด็กไว้ตามแหล่งชุมชนเพราะไม่ต้องการรับภาระ

¹⁷ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ; สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ท, สรุปรายงานการดำเนินงาน....., อ้างแล้ว, หน้า 50

¹⁸ นิตยา กัทลิตะพันธ์, อ้างแล้ว, หน้า 14-15, 24-28

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-15.

- ตัวเด็กเอง เมื่อรู้สึกว่าถูกทอดทิ้งไม่ได้รับความอบอุ่นความรักจึงหนีออกจากบ้าน เด็กบางคนมีนิสัยชอบเที่ยวเตร่ต้องการความเป็นอิสระ อยากรู้ อยากลอง เด็กบางคนสติปัญญาต่ำเรียนไม่ทันเพื่อน โรงเรียนและครูไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ จึงออกเที่ยวเตร่สนุกสนานกับเพื่อน ในที่สุดถูกชักจูงล่อลวงโดยกลุ่มมิจฉาชีพ ออกไปเร่ร่อนหรือประกอบอาชีพอันไม่เหมาะสม
- สังคมภายนอก มีสิ่งยั่วยุให้เด็กออกไปสนุกสนาน เช่น สวนสนุก ดิสโก้เทค วีดีโอเกมส์ โรงภาพยนตร์ ตลอดจนสื่อมวลชนที่ถ่ายทอดค่านิยมไม่ถูกต้องและเด็กได้เลียนแบบ เมื่อผู้ปกครองไม่สามารถตอบสนองเพียงพอกับความต้องการ เด็กจึงออกแสวงหาด้วยตนเองหรืออาจถูกเพื่อนฝูงชักนำไปในการที่ไม่เหมาะสม

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ดำเนินการให้บริการแก่เด็กเร่ร่อน โดยให้ความช่วยเหลือทางสวัสดิการสังคม ที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล การศึกษา และนันทนาการ เช่น

- กรุงเทพมหานคร ให้บริการในลักษณะของศูนย์เยาวชน จัดครูช่างถนนลงไปสอนเด็กตามท้องถนน การให้บริการด้านสาธารณสุข
- สำนักบริหารการศึกษาดำเนินการสำรวจและให้บริการจัดการศึกษาแก่เด็กเร่ร่อน โดยจัดครูอาสาลงไปสอนเด็กในพื้นที่ ดำเนินการส่งเด็กกลับเข้าสู่โรงเรียนในสังกัดเทศบาล
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญและสายอาชีพ
- กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของรัฐในการให้บริการและการช่วยเหลือแก่เด็กเร่ร่อน ให้การบริการพื้นฐาน รวมทั้งการศึกษาแก่เด็กในสถานสงเคราะห์และสถานคุ้มครองกองสวัสดิการเด็ก
- การดำเนินงานของภาคเอกชนเป็นไปในสองลักษณะใหญ่ ๆ คือ การช่วยเหลือเด็กในท้องถนน โดยมีเจ้าหน้าที่หรือครูไปพบปะคลุกคลีทำความเข้าใจกับเด็กและช่วยเหลือด้านต่าง ๆ และการเปิดบ้านสำหรับเด็กให้เด็กเข้ามาอยู่อาศัย เช่น บ้านสร้างสรรค์เด็กของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก บ้านปันรักของมูลนิธิโกมลคีมทอง บ้านสายใยของสภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย บ้านเด็กแสงตะวันของมูลนิธิเพื่อชีวิต

เด็กอุตร เป็นต้น การทำงานขององค์กรเอกชนมีลักษณะของเครือข่ายเพื่อเสริมงานซึ่งกันและกัน และมีการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ

รูปแบบและวิธีการให้การศึกษา²⁰

การบริการการศึกษาและการฝึกอบรมด้านอาชีพที่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน จัดให้แก่เด็กเร่ร่อนในปัจจุบัน ได้แก่

1. รูปแบบบริการจากหน่วยงานภาครัฐ สถานแรกรับเด็กของกรมประชาสงเคราะห์ซึ่งรับเด็กเป็นการชั่วคราวจะจัดการสอนให้เด็กได้รับการศึกษาตามสมควรแก่วัย ไม่เน้นระบบชั้นเรียนไม่เน้นวิชาสามัญโดยตรง แต่เน้นการฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น เช่น เรื่องจักสาน เกษตรกรรม การทำดอกไม้ การตัดเย็บ เป็นต้น

สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก จะให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษา ซึ่งจะเป็นการศึกษาสามัญหรืออาชีวศึกษาขึ้นอยู่กับสติปัญญา ความสามารถ และความถนัดของเด็ก ด้านสามัญศึกษา จัดให้มีโรงเรียนขึ้นภายในสถานคุ้มครองฯ สอนระดับชั้นประถมศึกษา และอาจได้รับการสนับสนุนให้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษา ในขณะที่เดียวกันจัดให้มีการเรียนในรูปแบบนอกโรงเรียนเทียบเท่าระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ด้านอาชีวศึกษาได้จัดการฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น เช่น ช่างไม้ ช่างเชื่อมโลหะ ช่างเครื่องยนต์ ช่างเย็บหนัง ช่างตัดผม ตัดเย็บ เสื้อผ้า ประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น ผู้สำเร็จหลักสูตรจะได้รับการจัดหางานให้ทำ

2. รูปแบบบริการจากภาคเอกชน ให้การบริการเรื่องการศึกษาแก่เด็กเร่ร่อนในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

- เจ้าหน้าที่ภาคสนามหรืออาสาสมัคร หรือครูช่างถนน ออกไปพบเด็กเร่ร่อนในท้องถนนหรือสถานที่ที่เด็กชุมนุม เข้าคลุกคลีกับเด็กเพื่อทำความคุ้นเคย ทำความเข้าใจ โดยการพูดคุย การจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านนันทนาการ เล่นเกมส์ และสอนหนังสือ มีการพาเด็กไปทัศนศึกษาและออกค่ายพักแรมตามโอกาส
- บ้านเปิดหรือบ้านเด็กที่รับเด็กเข้าอยู่และดูแลจะจัดการเรียนการสอนให้เด็กตามความเหมาะสมของเด็ก ส่วนใหญ่เป็นการเตรียมให้เด็กสามารถไปเรียนต่อในสถานศึกษา โดยสอนเพื่อให้อ่านออกเขียนได้หรือสอนเสริม ดูแลการเรียนของ

²⁰ เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่, ทิพย์สุดา สุเมธเสนีย์ และมาลี ศรีอรุณ, การศึกษาพื้นฐาน : โอกาสของเด็กเร่ร่อน, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538, หน้า 9-15.

เด็กในช่วงตอนเช้า ส่วนตอนบ่ายจะเป็นการแยกย้ายทำกิจกรรมต่างๆ มีกิจกรรม
นันทนาการและการฝึกอาชีพระยะสั้น บ้านเด็กบางแห่งจะจัดส่งเด็กที่พร้อมไป
เรียนในโรงเรียน และช่วยเหลือเรื่องการเรียนของเด็กหรือตีวให้ ก่อนปี 2535
การส่งเด็กไปโรงเรียนมีปัญหาเพราะเด็กขาดหลักฐานสำหรับการสมัครเข้าเรียน
คือ ใบเกิด หรือทะเบียนบ้าน เด็กที่ไม่มีหลักฐานจึงไม่สามารถเข้าเรียนได้
ปัจจุบันปัญหานี้ได้รับการแก้ไข กล่าวคือ โรงเรียนสามารถรับเด็กที่ไม่มีหลัก
ฐานเข้าเรียนได้ แต่ยังมีปัญหาตอนจบการศึกษา เนื่องจากโรงเรียนจะไม่ออก
วุฒิบัตร แต่จะให้เพียงใบรับรองว่าจบประถมศึกษาปีที่ 6 และมีข้อความต่อท้าย
ว่า “ไม่สามารถนำไปสมัครงานได้หรือจะนำไปใช้ศึกษาต่อไม่ได้” นอกจากนี้ ยังมี
ปัญหาในการปฏิบัติเนื่องจากบางโรงเรียนไม่ประสงค์จะรับเด็กเร่ร่อนเข้าเรียน
ร่วมกับเด็กปกติ

- การขยายงานในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน (Community-Based) โดย
รับและให้เด็กเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชน เด็กจะใช้ชีวิตแบบครอบครัวกับเจ้า
หน้าที่โครงการ โดยเจ้าหน้าที่จะจัดการเรียนการสอนให้ มีการพาเด็กไปพบปะ
กับชาวบ้าน เป็นการเรียนรู้ด้านสังคมและการเข้ากับชุมชน ในบ้านมีการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนและมีกิจกรรมฝึกฝนอาชีพ

2.4 เด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

เนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดการก่อสร้างอาคารสถานที่ บ้านพัก ที่อยู่อาศัยทั้งในย่านตัวเมือง โดยเฉพาะ
กรุงเทพมหานคร และในย่านอุตสาหกรรม ซึ่งในการก่อสร้างแต่ละแห่งจะต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่อพยพมาจากถิ่นอื่น และเป็นการอพยพ
มาทั้งครอบครัว พ่อแม่ลูก จากการสำรวจในแหล่งก่อสร้างขององค์กรเอกชนพบว่า
ในปี 2532 มีเด็กลูกกรรมกรก่อสร้างที่อายุต่ำกว่า 15 ปี ประมาณ 30,000 คน²¹ ใน
เวลาที่พ่อแม่รับจ้างทำงาน เด็กมักจะถูกทอดทิ้งหรือปล่อยให้อยู่กันตามลำพังไม่มีผู้ดูแล

²¹ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, 2538

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง ได้แก่ การได้รับอันตรายจากการก่อสร้าง การติดเชื้และเจ็บไข้ ภาวะทุพโภชนาการ การขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากมีการอพยพโยกย้ายตามพ่อแม่ไปเรื่อยๆ จึงขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เด็กจะขาดระเบียบวินัยและไปเกิดการเกิดความรู้สึกว่าเหว้ไม่มั่นคง ขาดความอบอุ่น

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

เด็กลูกกรรมกรก่อสร้างจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ ต้องการโอกาสที่จะพัฒนาทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ และสุขภาพร่างกาย ปัจจุบันมีโครงการต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือ โดยกรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับกระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย และองค์กรเอกชน เช่น โครงการสถานรับเลี้ยงเด็กเคลื่อนที่ในเขตก่อสร้าง โครงการสถานรับเลี้ยงเด็กเคลื่อนที่ในเขตก่อสร้าง พัทยา ชลบุรี เป็นต้น

ในด้านการการศึกษา มูลนิธิสร้างสรรเด็กได้จัดการศึกษา โดยที่ศูนย์เด็กสี่วระมีเด็กเล็ก 3-6 ปี 60 คน และกศน. 300 คน ที่คลองสองรังสิต หมู่บ้านโหมเพจ มีเด็กเล็ก 30 คน กศน. 200 คน²²

2.5 เด็กในชุมชนแออัด

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

กระทรวงมหาดไทยได้ให้ความหมายของ “ชุมชนแออัด” หรือแหล่งเสื่อมโทรม (Slum) ว่า หมายถึง “สภาพของย่านเคหะสถานหรือบริเวณพักอาศัยในเมืองที่ประกอบด้วยอาคารเก่าแก่ชำรุดทรุดโทรม มีบริเวณที่สกปรกรุงรัง ประชาชนอยู่กันอย่างแออัด ผิดสุขลักษณะ ต่ำกว่ามาตรฐานพอสมควร จนไม่อาจอยู่อย่างครอบคลุมตามปกติวิสัยมนุษย์ ทำให้ไม่ปลอดภัยในด้านสุขวิทยาและอนามัย”

จากข้อมูลของกรุงเทพมหานครในปี 2537 ระบุว่าในกรุงเทพมหานครมีชุมชนแออัดจำนวน 1,224 แห่ง มีประชากรในชุมชนแออัดประมาณ 1.26 ล้านคน

²² สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, เด็กในภาวะยากลำบาก, มกราคม 2540

โดยในปี 2535 มีเด็กในชุมชนแออัดที่อยู่ในวัยเรียน 75,163 คน และเพียงร้อยละ 64 ที่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน²³

ปัญหาของเด็กในชุมชนแออัด ได้แก่

- ด้านเศรษฐกิจในแต่ละครัวเรือน ไม่มีงานทำ หรือมีแต่รายได้ไม่เพียงพอกับการดำรงชีพ
- ด้านสภาพแวดล้อม สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ขาดการรักษาความสะอาด ขาดอากาศบริสุทธิ์และแสงแดดไม่มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- ด้านสังคมและสวัสดิการทางสังคม มีความรู้น้อย ขาดความรู้ในระบบต่าง ๆ ในสังคม มีความโน้มเอียงเข้าหาในสิ่งที่ไม่ดีได้ง่าย เช่น การติดยาเสพติด การลักขโมย การก่ออาชญากรรม
- ด้านสุขภาพอนามัย มีการเจ็บไข้มาก ไม่พร้อมที่จะเข้ารับบริการด้านสาธารณสุข เนื่องจากสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ
- ด้านคุณภาพชีวิต ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินมีน้อย
- ด้านการศึกษา เนื่องจากความยากจน การไม่มีหลักฐานของทางราชการ โดยเฉพาะ ทะเบียนบ้านและใบเกิด ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา หรือไม่ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันดำเนินงานเพื่อให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

- ด้านที่อยู่อาศัย ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น
- การให้บริการฝึกอาชีพและจัดหางาน มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพ หน่วยงานฝึกอาชีพเคลื่อนที่เพื่อฝึกอบรมด้านช่างต่าง ๆ
- การให้บริการด้านสาธารณสุข มีบริการหน่วยแพทย์เข้าไปในชุมชน เพื่อตรวจรักษาป้องกันโรค และให้คำแนะนำด้านอนามัย

²³ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, 2538

- การให้บริการด้านการศึกษา มีการจัดตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ จำหน่ายหนังสือว่างงานหรืออาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้าไปช่วยสอนหนังสือแก่เด็ก
- การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

2.6 เด็กชาวไทยต่างวัฒนธรรมและเด็กชาวเขา

สภาพทั่วไป

เด็กชาวเขาในประเทศไทยมาจากเผ่าแม่ัว เย้า กระเหรี่ยง อีเก้อ มูเซอ ลีซอ สัวะ จีน และขมุ เป็นเด็กกลุ่มน้อยเช่นเดียวกับเด็กกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ เช่น เด็กชาวเล ชาวมอญ ลาวโซ่ง เงาะป่าชาวกู เป็นต้น

ข้อมูลของเด็กกลุ่มน้อยเหล่านี้ยังไม่ชัดเจน จากสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมกับกรมประชาสงเคราะห์ ในปี 2536 ระบุว่า มีเด็กและเยาวชนชาวเขาอายุระหว่าง 0-25 ปี จำนวน 211,289 คน โดยแบ่งเป็น เด็กชาวเขาอายุ 0-3 ปี จำนวน 33,105 คน อายุ 3-6 ปี จำนวน 35,288 คน อายุ 6-15 ปี จำนวน 75,830 คน และอายุ 15-25 ปี จำนวน 67,066 คน²⁴

ปัญหาของเด็กชาวเขา ได้แก่

- ด้านสุขภาพอนามัย เด็กมักจะเสียชีวิตด้วยโรคต่างๆ มีภาวะทุพโภชนาการและขาดสารไปไอดีน
- ด้านการศึกษา เด็กขาดโอกาสที่จะรับบริการการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครอง การใช้แรงงานเด็ก ความยากจน และการบริการที่จัดให้ไม่ทั่วถึง
- ด้านสังคมวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ค่านิยมทัศนคติ และความเป็นอยู่ของชาวเขา เช่น การแต่งกายที่ไม่เหมาะสม การบริโภคที่ไม่ถูกต้อง เด็กถูกทอดทิ้ง การค้าประเวณี การติดยาเสพติด โรคเอดส์ ขาดอาหาร การพนัน เป็นต้น

²⁴ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, 2538

การดำเนินงานให้ความช่วยเหลือ

กรมประชาสงเคราะห์และศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา มีแผนงานและการประสานงานร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ภายใต้การสนับสนุนจากองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ ได้ดำเนินความช่วยเหลือในโครงการต่างๆ ได้แก่

- โครงการด้านสาธารณสุข จัดอบรมความรู้สาธารณสุขมูลฐาน ให้ภูมิคุ้มกันโรค การวางแผนครอบครัว
- โครงการด้านการศึกษา กรมประชาสงเคราะห์โดยความร่วมมือของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ส.ป.ช กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรมตำรวจและหน่วยงานท้องถิ่น ได้จัดให้มีโครงการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กอบรมครูดูแลเด็ก ปรับปรุงระบบการเรียนการสอนและการพัฒนาประสิทธิภาพครู จัดตั้งโครงการอาหารกลางวัน
- โครงการด้านสังคมและวัฒนธรรม ให้ความรู้ความเข้าใจประเพณีดั้งเดิมที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูลูกส่งเสริมบทบาทของพ่อแม่ในการมีส่วนร่วมเลี้ยงดู
- โครงการพัฒนาชุมชนชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเองส่งเสริมให้ชุมชนชาวเขาจัดบริการขั้นพื้นฐาน เพื่อการมีชีวิตอยู่รอด การเจริญเติบโตของเด็ก เตรียมผู้นำชุมชนให้เห็นความสำคัญของเด็ก การมีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อพัฒนาชุมชนของตน

2.7 เด็กไร้สัญชาติและเด็กต่างชาติ

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

การอพยพโยกย้ายแรงงานข้ามประเทศเข้ามาในประเทศไทย จากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว เขมร จีน และเวียดนาม โดยเฉพาะที่มาเป็นครอบครัว ทำให้มีเด็กต่างชาติอพยพมาด้วย มีเด็กต่างชาติบางกลุ่มที่เข้ามาเอง ตาม

ผู้ใหญ่มาหรือถูกพามาหรือถูกล่อลวง โดยผ่านระบบนายหน้า กระบวนการค้าเด็ก การอพยพเข้ามาส่วนใหญ่เป็นการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย²⁵

ดังนั้น จึงไม่สามารถระบุได้ว่าปริมาณเด็กต่างชาติในประเทศไทยมีจำนวนเท่าไร แต่จากการประมาณการจากตัวเลขของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ว่ามีจำนวนแรงงานต่างชาติในประเทศไทย 740,000 คน น่าจะมีเด็กอยู่ประมาณอย่างต่ำ 100,000 คน²⁶

เด็กต่างชาติส่วนใหญ่มีสถานภาพในลักษณะของแรงงานเด็ก เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ เด็กเร่ร่อนขอทานและเด็กไร้สัญชาติ มักจะสบปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ การถูกเอารัดเอาเปรียบในการใช้แรงงาน การถูกทารุณกรรมและการละเมิดทางเพศ การถูกจัดอยู่ในพวกเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเมื่อถูกจับกุมจะถูกขังร่วมกับผู้ใหญ่ ถูกส่งไปยังสถานกักกันของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง การสื่อสาร ภาษา อ่าน เขียนพูดภาษาไทยไม่ได้ ประสบอันตรายระหว่างลักลอบเดินทางมา

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรเอกชนในการที่จะให้ความช่วยเหลือดูแลเด็กต่างชาติเป็นการเบื้องต้น มีการประสานงานระหว่างตำรวจ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (สตม.) กรมประชาสงเคราะห์ และองค์กรเอกชน โดยตำรวจผู้จับกุมจะส่งเด็กให้ทางสตม. หรือกรมประชาสงเคราะห์ สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจะประสานงานกับองค์กรเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อช่วยเหลือในเรื่องการสอบถามข้อมูลเด็ก การช่วยเหลือในเรื่องค่าใช้จ่ายในการส่งกลับ การจัดกิจกรรม สันทนาการฟื้นฟูสภาพจิตใจเด็ก การให้บริการด้านสุขภาพอนามัย และบริการด้านการศึกษา

3. เด็กประพัตินไม่สมควร

²⁵ คณะทำงานเรื่องเด็กต่างชาติ, เอกสารสัมมนาเรื่องเด็กต่างชาติ : สถานการณ์ ปัญหา และทางออก, 13 พฤศจิกายน 2539, หน้า 1-2

²⁶ เด็กต่างชาติ : สถานการณ์ปัญหาและทางออก, จดหมายข่าวเด็กต่างชาติ, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1, มิถุนายน-สิงหาคม 2540, หน้า 5

3.1 เด็กที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

จากข้อมูลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กในปี 2537 ระบุว่ามียุวกที่อยู่ในการดูแลของสถานพินิจทั้งสิ้น 11,218 คน

สาเหตุของการทำความผิดของเด็กเกิดจาก

- ตัวเด็กเอง มีจิตใจบกพร่อง มีปมด้อย มีภาวะร่างกายและจิตใจที่อยู่ในสภาพของการเปลี่ยนแปลง มีอารมณ์รุนแรง ฉุนเฉียว คึกคะนอง
- ครอบครัว มีสภาพแตกแยก ขาดการดูแลอบรมสั่งสอน ขาดความรัก ความอบอุ่น ทำให้เด็กกลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย พาลเกร ก่อให้เกิดปัญหาด้านความประพฤติ และนำไปสู่การก่ออาชญากรรมในที่สุด
- ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ครอบครัวยากจน ความเหลื่อมล้ำกันระหว่างคนรวยคนจน เด็กในครอบครัวยากจนมีทัศนคติที่ไม่ดีในเรื่องความเป็นธรรมในสังคม อาจชักนำไปสู่การกระทำผิดได้ เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี มีผู้ใหญ่ทำตัวอย่างที่ไม่ดี การคบเพื่อนที่ไม่ดี ตลอดจนสื่อมวลชนที่เผยแพร่ในลักษณะรุนแรง เช่น ภาพยนต์เกี่ยวกับอาชญากรรม เป็นสิ่งยั่วยุให้เด็กเลียนแบบพฤติกรรมได้

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

ในกรณีที่เด็กถูกส่งตัวเข้าฝึกอบรมในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก เด็กจะได้รับการศึกษาและการฝึกอบรม โดยในช่วงเดือนแรกจะเข้าฝึกงานในหน่วยงานโยธา และตั้งแต่เดือนที่สองเป็นต้นไป จะได้รับการฝึกอบรมในหน่วยสามัญหรือหน่วยวิชาชีพตามความสนใจของแต่ละคน

3.2 เด็กติดยาเสพติดและสารระเหย

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

ไม่มีสถิติและข้อมูลเกี่ยวกับเด็กติดยาเสพติด แต่จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ระบุว่า ระหว่างปี 2533-2536 มีเด็กและเยาวชนที่เข้ามารับการบำบัดและฟื้นฟูในแต่ละปี จำนวน 448, 697, 1,250 และ 2,307 คน ตามลำดับ²⁷

สาเหตุที่เด็กติดยาเสพติดและสารระเหยเนื่องจาก ความอยากทดลองเพื่อชักชวน หนีปัญหาสุขภาพ เพื่อเข้าสังคม และอื่นๆ เช่น ทำให้ทำงานได้มากขึ้น มีเวลาว่างมาก ขาดความรักความอบอุ่น เป็นต้น

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือในโครงการต่างๆ เช่น โครงการรณรงค์เผยแพร่ต้านป้องกันยาเสพติด โครงการอุดหนุนการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดระดับจังหวัด โครงการแก้ไขปัญหายาเสพติดในกรุงเทพมหานคร โครงการป้องกันและส่งตัวผู้ติดยาเสพติดไปรับการบำบัด โครงการศึกษาป้องกันยาเสพติดให้โทษ และการใช้ยาในทางที่ผิดและโครงการปลดปล่อยยาเสพติดในชุมชนแออัด เป็นต้น

3.3 เด็กมั่วสูมในสถานบริการและสถานเริงรมย์

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

มีการประมาณการไว้ว่า ในกรุงเทพมหานครแต่ละคืนมีเด็กและเยาวชนประมาณ 7,500 คน ที่ไปใช้บริการและมั่วสูมในสถานเริงรมย์ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 12-17 ปี มีการมั่วสูม เสพยาเสพติดและสารระเหยของมีนเมา และมั่วสูมทางเพศ²⁸

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กไปมั่วสูมในสถานบริการและสถานเริงรมย์เนื่องจากขาดความอบอุ่นในครอบครัว มีความอยากรู้ อยากเห็น อยากแสดงออก

²⁷ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ท, สรุปรายงานผลการดำเนิน... , อ่างแล้ว, หน้า 80

²⁸ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, 2538

อยากทดลอง และการขาดการควบคุมดูแลและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่เหมาะสม มีสถานบริการและสถานเริงรมย์เกิดขึ้นมากมาย

การดำเนินการป้องกันและแก้ไข

มีโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการกวดขันสถานบริการต่าง ๆ มิให้ดำเนินการผิดกฎหมาย ดูแลมิให้สถานบริการมีการใช้แสงเสียงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด และดูแลมิให้เด็กและเยาวชนประพฤติตนไม่สมควร และมีวัสดุในสถานบริการ

3.4 เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส

สภาพของปัญหา

การที่เด็กตั้งครรภ์นอกสมรสก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาทางสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิตและอารมณ์ การทำแท้ง การสูญเสียอนาคต เนื่องจากต้องออกจากการศึกษาหรือการทำงาน และปัญหาอื่น ๆ ทางสังคม เช่น การฆ่าตัวตาย การทอดทิ้งทารก เป็นต้น

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

หน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดโครงการและบริการช่วยเหลือแก่เด็กกลุ่มนี้ เช่น

- ด้านการสงเคราะห์ ได้แก่ กรมประชาสงเคราะห์โครงการบ้านพักฉุกเฉินของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีโครงการบ้านพักผู้หญิงของมูลนิธิผู้หญิง
- ด้านสาธารณสุข การดูแลครรภ์โดยกระทรวงสาธารณสุข
- ด้านการให้ความรู้เรื่องเพศ โดยกระทรวงศึกษาธิการ สมาคมวางแผนครอบครัว
- ด้านการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดทางเพศ ได้แก่ กรมตำรวจ กรมประชาสงเคราะห์ ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิผู้หญิง และสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย

4. เด็กที่ได้รับเชื้อหรือได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

สภาพทั่วไปและสาเหตุของปัญหา

ในระยะแรกของการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ ระหว่างปี 2527-2530 ไม่มีรายงานผู้ป่วยโรคเอดส์ที่เป็นเด็ก ในปี 2531 มีรายงานว่ามีเด็ก 2 รายแรกที่มีเชื้อเอช ไอ

วี โดยการเกิดจากมารดาที่ติดเชื้อ หลังจากนั้นจำนวนเด็กที่ป่วยด้วยโรคเอดส์ หรือมีอาการสัมพันธ์กับเอดส์เริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2537 มีจำนวนเด็กที่ป่วยด้วยโรคเอดส์อายุ 0-14 ปี ประมาณ 1,005 คน และ อายุระหว่าง 15-24 ปี ประมาณ 2,221 ราย²⁹

สาเหตุของการติดเชื้อเอดส์ในเด็กมาจากมารดาที่ติดเชื้อจากการมีเพศสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่

ผลกระทบต่อเด็กที่ได้รับเชื้อมีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และการขาดโอกาสได้รับบริการพื้นฐาน

ส่วนเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ได้แก่ เด็กกำพร้า เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เนื่องจากบิดามารดาเสียชีวิตจากการติดเชื้อ เอช ไอ วี หรือเอดส์ ตลอดจนเด็กที่ไม่มีเชื้อแต่อาศัยอยู่กับครอบครัวที่มีเชื้อ เอช ไอ วี หรือ เอดส์ ก็อาจได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ ขาดการดูแล ความอบอุ่น และขาดโอกาสได้รับการศึกษา

การดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

มีการจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติเพื่อวางนโยบายและแนวทางในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุขทำหน้าที่เป็นผู้ประสานนโยบายและแผนงานการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การสนับสนุนทางด้านสังคม และจิตใจแก่เด็กเป็นสิ่งจำเป็น ตลอดจนการหาครอบครัวทดแทนหรือการสนับสนุนให้ญาติหรือชุมชน สามารถดูแลเด็กที่บิดามารดาเสียชีวิต

²⁹ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, รายงานสภาวะเด็กและเยาวชนไทย ประจำปี 2537, หน้า 82

การคุ้มครองสิทธิทางการศึกษาและการจัดการศึกษา ของเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษาปี 1965 (The Elementary and Secondary Education Act of 1965) ในหมวดที่ 1 กำหนดการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กด้อยโอกาสให้มีคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้น (Title I : Helping Disadvantaged Children Meet High Standards)

วัตถุประสงค์และหลักการสำคัญในกฎหมายฉบับนี้ ได้แก่

- การให้การศึกษามีคุณภาพสูงแก่บุคคล โดยยึดถือ ความยุติธรรม และความเท่าเทียมในโอกาสการศึกษา เพื่อการพัฒนาสติปัญญา คุณภาพชีวิต
- ความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนโดยเฉพาะเด็กที่มาจากครอบครัวยากจน
- ความจำเป็นในการศึกษาของเด็กที่มีปัญหาในด้านการใช้ภาษาอังกฤษ เด็กลูกกรรมกรอพยพ เด็กพิการ เด็กอินเดียน เด็กที่ถูกละทิ้งปล่อยปละละเลย และเด็กที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ
- กำหนดโครงการเพื่อพัฒนาระบบโรงเรียน เพื่อให้เด็กเหล่านั้นมีคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้น

สาระสำคัญในกฎหมายฉบับนี้ ได้แก่

- การจัดสรรงบประมาณ
- การกำหนดเงินสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน
- การพัฒนาโครงการที่ดำเนินงานโดยองค์กรการศึกษาท้องถิ่น
- แผนการดำเนินงานขององค์กรการศึกษาท้องถิ่น

- กลุ่มเด็กเป้าหมายที่จะได้รับการช่วยเหลือ ได้แก่ เด็กที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ เด็กพิการ เด็กที่มีปัญหาในด้านการใช้ภาษาอังกฤษ จะได้รับการบริการเช่นเดียวกับเด็กโดยทั่วไป
- บทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กอพยพ เพื่อลดการขาดโอกาสทางการศึกษา ให้การศึกษาที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการ ให้หลักประกันในโอกาสการเข้าถึงมาตรฐานการศึกษาเหมือนเด็กทั่วไป มีโครงการศึกษาเฉพาะสำหรับเด็กอพยพ มีการให้เงินช่วยเหลืออุดหนุน
- โครงการป้องกันและช่วยเหลือแก่เด็กและเยาวชนที่ถูกทอดทิ้งปล่อยปละละเลย เด็กที่กระทำความผิด หรืออยู่ในภาวะเสี่ยงของการขาดโอกาสทางการศึกษา โดยการให้เงินสนับสนุนแก่สถานศึกษา และองค์กรการศึกษาในท้องถิ่น เพื่อสร้างหรือพัฒนาโครงการการศึกษาสำหรับเด็กเหล่านี้

2. สหราชอาณาจักร

กฎหมายที่มีผลบังคับใช้ในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส ได้แก่

รัฐธรรมนูญ

จากเอกสารรัฐธรรมนูญ ตอนที่ 28 เกี่ยวกับการศึกษาวิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ บัญญัติว่า

- ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษา เป็นการศึกษาแบบให้เปล่า การศึกษาระดับประถมศึกษาถือเป็นการศึกษาภาคบังคับ การจัดบริการการศึกษาด้านเทคนิคและวิชาชีพจะต้องเป็นไปอย่างทั่วถึง และการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาต้องเป็นไปอย่างเสมอภาคทั่วกัน
- จัดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาความเป็นมนุษย์ และความเคารพในสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของบุคคล รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้าใจ ความอดทนและมิตรภาพระหว่างชาติ ระหว่างกลุ่มเผ่าพันธุ์ และศาสนาต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริมการดำเนินงานของสหประชาชาติ ในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ
- ผู้ปกครองมีสิทธิในการเลือกประเภทของการศึกษาให้กับเด็กในความปกครองของตน
- การศึกษาในระบบที่จัดโดยรัฐเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า ผู้เข้าศึกษาในโรงเรียนเอกชนต้องเสียค่าเล่าเรียน หน่วยงานการศึกษาส่วนท้องถิ่นจะต้องจัดให้เด็กเข้า

เรียนในโรงเรียนที่ผู้ปกครองต้องการ ยกเว้นในกรณีที่โรงเรียนนั้นเต็มแล้ว หรือในกรณีที่เด็กไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานด้านวิชาการ สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา จะต้องรับเด็กเข้าเรียนให้เต็ม ถ้าเด็กเหล่านั้นมีสิทธิและผู้ปกครองต้องการให้เข้าเรียน

- เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ ควรได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่สอนเด็กทั่วไปด้วย ถ้าโรงเรียนนั้นมีความพร้อม

กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ค.ศ. 1993 (Education Act 1993) กำหนดการจัดการเพื่อตอบสนองเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษา

กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ค.ศ. 1996 (Education Act 1996) กำหนดเกี่ยวกับระบบการศึกษา บทบาทของบุคลากรและองค์กร การจัดการของโรงเรียนในสังกัด องค์กรบริการการศึกษาส่วนท้องถิ่น (Local Education Authorities) และโรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุน (Grant-Maintained Schools) การจัดตั้งและการสนับสนุนโรงเรียนเอกชน (Independent Schools) และวิทยาลัยชุมชน (City Colleges) การจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการพิเศษทางการศึกษาของเด็ก และข้อกำหนดเกี่ยวกับการรับและดูแลนักเรียน

3. ประเทศนิวซีแลนด์

กฎหมายและนโยบายที่มีผลบังคับใช้ในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส ได้แก่

แนวทางของชาติว่าด้วยการจัดการศึกษา ค.ศ. 1989 (National Education Guidelines) มีสาระสำคัญที่ระบุไว้ ดังนี้

- จัดโปรแกรมเรียนที่ช่วยให้นักเรียน หรือนักศึกษาพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และมีค่านิยมที่เหมาะสมกับการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ
- สร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้แก่ชาวนิวซีแลนด์ทุกคน โดยการจัดอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

- พัฒนาชาวนิวซีแลนด์ให้มีความรู้ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงตน และแข่งขันได้ในโลกสมัยใหม่
- การพัฒนาพื้นฐานของเด็ก ตั้งแต่ปฐมวัย เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ และความสำเร็จในอนาคต
- มีหลักสูตรที่สมดุล ครอบคลุมสาขาการเรียนรู้ ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวาง
- ความเป็นเลิศทางวิชาการ มีการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน มีการติดตามประเมินผลการเรียนของผู้เรียน และการจัดโปรแกรมการเรียนรู้ที่สนองความต้องการของผู้เรียน
- มีการจัดการเรียนรู้และการสนับสนุนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษแตกต่างจากผู้อื่น เพื่อให้สามารถประสบความสำเร็จในการเรียนรู้
- จัดระบบการสนับสนุนการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา
- สนับสนุนความคิดริเริ่มเพื่อความก้าวหน้าทางการศึกษาของชาวเมารี เพื่อให้ชาวเมารีมีส่วนร่วมและประสบความสำเร็จทางการศึกษามากขึ้น
- เคารพในความหลากหลายของเผ่าพันธุ์และมรดกทางวัฒนธรรมของนิวซีแลนด์ รวมทั้งยอมรับเอกลักษณ์ของชาวเมารี

กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ค.ศ. 1964

กำหนดการบริการการศึกษาส่วนกลาง การบริหารการศึกษาส่วนท้องถิ่น หน้าที่และการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษา การจัดตั้งสถานศึกษา การรับ และดูแลนักเรียน การแต่งตั้งและการจ้างครู และการตรวจสอบโรงเรียน

กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ค.ศ. 1989

กำหนดสิทธิในการเข้าศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา การบริหารสถานศึกษา การศึกษาพิเศษ การพัฒนาเด็กปฐมวัย สมาคมผู้ปกครอง การเงินเพื่อการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา

นอกจากนี้แล้ว การบริหารการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในประเทศนิวซีแลนด์ ได้ดำเนินการโดย **ศูนย์บริการการศึกษาพิเศษ (Special Education Service)** ซึ่งทำหน้าที่ในการให้บริการเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการศึกษาพิเศษและพัฒนาการตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก โดยดำเนินการผ่านกลุ่มคณะทำงาน

พิเศษกับครอบครัวและกลุ่มเมารี ในการให้การดูแล ส่งเสริมและการให้การศึกษาแก่กลุ่มชนอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ศูนย์นี้ยังทำหน้าที่ในการฝึกอบรมแก่บุคลากร โรงเรียนทั่วไป ผู้ปกครอง และผู้ในใจกลุ่มต่างๆ ด้วย

ศูนย์บริการการศึกษาพิเศษเป็นองค์กรแห่งชาติที่จะให้บริการการศึกษาที่เท่าเทียมกันแก่กลุ่มบุคคลพิเศษโดยมีบทบาทสำคัญในด้านต่างๆ ดังนี้

- การให้คำแนะนำและช่วยเหลือเด็กพิการทางหูและให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง
- การให้คำแนะนำช่วยเหลือเด็กที่มีพัฒนาการทางสมองช้า อำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำช่วยเหลือครอบครัวเด็ก คณะทำงานของศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล และศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน
- การให้คำแนะนำและความช่วยเหลือตามความต้องการพิเศษของชาวเมารี
- การให้คำแนะนำและช่วยเหลือแก่ผู้มีปัญหาทางจิต อารมณ์ สังคม และพฤติกรรมกรรมการแสดงออก
- การให้คำแนะนำและช่วยเหลือแก่เด็กที่มีปัญหาการพูด ปัญหาการใช้ภาษา ความเข้าใจทางภาษา และการแสดงออกทางความคิด
- จัดให้มีครูเยี่ยมบ้าน (Visiting Teachers) เพื่อประสานงานและร่วมมือกับผู้ปกครองและโรงเรียน เกี่ยวกับการดูแลสังคมของเด็ก การศึกษา ความมั่นคงทางอารมณ์ รวมทั้งการติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียน

4. ประเทศญี่ปุ่น

รัฐธรรมนูญ ได้บัญญัตินโยบายการศึกษาของชาติไว้ในมาตรา 26 ว่า “ประชาชนทุกคนพึงมีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันตามความสามารถตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ประชาชนมีหน้าที่ต้องจัดให้บุตรธิดาในความปกครองดูแลเข้ารับการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และการศึกษาภาคบังคับ ต้องเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า”

กฎหมายแม่บททางการศึกษา (The Fundamental Law of Education) ซึ่งถือเป็นกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ กำหนดว่า

“ประชาชนทุกคนจะต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันตามความสามารถของตน โดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ สถานภาพทางสังคม ฐานะทาง

เศรษฐกิจหรือวงศ์ตระกูล หน่วยงานของรัฐทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น จะต้องมีการให้การสนับสนุนทางการเงิน แก่ผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา เนื่องจาก “ฐานะทางเศรษฐกิจ” (มาตรา 3)

5. ประเทศบราซิล

ในประมวลกฎหมายเกี่ยวกับเด็ก ที่มีชื่อว่า **“Statute of the Child and Adolescent”** ได้กำหนดสิทธิในการศึกษาของเด็กไว้ว่า “เด็กและเยาวชนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา เพื่อการพัฒนาที่สมบูรณ์ การเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดี และการทำงานในอนาคต โดยจะได้รับหลักประกันในเรื่องความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน ได้รับการเคารพจากผู้สอน การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการจัดการศึกษา และการเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่อยู่ใกล้บ้าน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย”

กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดหน้าที่ของรัฐในการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานและภาคบังคับ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รวมทั้งแก่เด็กและเยาวชนที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในวัยอันสมควร การให้การศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในระดับมัธยมศึกษา การให้การศึกษาพิเศษแก่ผู้พิการและด้อยโอกาส

6. ประเทศฟิลิปปินส์

รัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1987

บัญญัตินโยบายการศึกษาหลักของชาติ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้อยโอกาสไว้ ดังนี้

- รัฐจะคุ้มครองและสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และเท่าเทียมกันในทุกระดับการศึกษา
- รัฐจะดูแลและสนับสนุนการจัดระบบการศึกษาในทุกระดับอย่างเพียงพอ ทั่วถึงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและสังคม
- รัฐจะให้การสนับสนุนในด้านทุนการศึกษา โครงการยืมเงินเพื่อการศึกษา การให้เงินอุดหนุนและสิ่งจูงใจอื่นๆ แก่ผู้ศึกษาที่อยู่ในโรงเรียนของรัฐและเอกชน โดยเฉพาะสำหรับผู้ด้อยโอกาส

- รัฐจะจัดให้ประชากรที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้พิการ และวัยรุ่นที่ไม่อยู่ในระบบโรงเรียน ได้รับการฝึกการเป็นพลเมืองที่ดี ความสามารถทางด้านอาชีพและทักษะอื่นๆ

นอกจากกฎหมายของต่างประเทศที่กำหนดเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสแล้ว ปัจจุบันมีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ปี ค.ศ. 1989 (The Convention on the Rights of the Child) ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษาไว้ในมาตรา ๒๘ ว่า

1. “รัฐภาคีตระหนักในสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษาและเพื่อที่จะบรรลุสิทธินี้อย่างเต็มที่ และบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกัน ประเทศเหล่านี้จะดำเนินการโดยเฉพะอย่างยิ่ง ดังต่อไปนี้
 - ก) ให้มีการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายแก่เด็กทุกคน
 - ข) สร้างเสริมการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ของระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รวมทั้งการศึกษาโดยทั่วไปและทางอาชีวศึกษา เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสได้รับและจะให้มีความเหมาะสม เช่น เริ่มให้มีการศึกษาแบบให้เปล่า และให้การช่วยเหลือด้านการเงินในกรณีที่มีผู้ต้องการ
 - ค) ให้โอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ทุกคนบนพื้นฐานของความสามารถโดยทุกวิถีทางที่เหมาะสม
 - ง) ให้มีข้อมูลและการแนะแนวทางการศึกษาและการประกอบอาชีพสำหรับเด็กทุกคน
 - จ) ให้มีมาตรการส่งเสริมให้นักเรียนไปโรงเรียนได้โดยสม่ำเสมอ และลดอัตราเด็กที่ต้องลาออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด”
2. รัฐภาคีจะมีความเหมาะสมเพื่อให้การรักษาระเบียบในโรงเรียนเป็นไปโดยสอดคล้องกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เด็กทุกคนพึงมี และสอดคล้องกับอนุสัญญานี้
3. รัฐภาคีจะส่งเสริมและสร้างเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อที่จะมีส่วนช่วยขจัดความไม่รู้ และความไม่รู้หนังสือทุกแห่งในโลก และช่วยให้มีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และวิชาการ ตลอดจนช่วยให้มีวิธีการสอนสมัยใหม่ทั้งนี้ต้องคำนึงเป็นพิเศษถึงความต้องการของประเทศกำลังพัฒนา”

ตามมาตรา 4 ของอนุสัญญาฯ บัญญัติว่า “รัฐภาคีจะให้มาตรการที่เหมาะสม ทั้งทางกฎหมาย บริหาร และอื่นๆ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิในอนุสัญญาฉบับนี้ได้ให้การยอมรับ...”

ปัจจุบัน มีประเทศต่างๆกว่า 190 ประเทศเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย ดังนั้นประเทศสมาชิกจึงต้องบัญญัติ แก้ไข หรือปรับปรุงกฎหมายภายในหรือมาตรการต่างๆเกี่ยวกับการศึกษา ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น

บทที่ 4

ภาพในอนาคตที่พึงประสงค์

จากการศึกษาถึงสภาพทั่วไปและสาเหตุของการเข้าสู่ภาวะยากลำบากหรือ ด้อยโอกาสของเด็กกลุ่มต่างๆ พบว่า มีสภาพของปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กันเป็นวงจร กล่าวคือ

สาเหตุส่วนใหญ่เนื่องมาจาก สภาพแวดล้อมเด็กโดยเฉพาะปัญหาครอบครัว ในลักษณะต่างๆตลอดจนสังคมรอบตัวเด็ก และ ตัวเด็กเอง

ปัญหาโดยรวมหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กด้อยโอกาส อาจสรุปได้ ดังนี้

- *ผลกระทบทางร่างกาย* มีการเจริญเติบโตทางร่างกายไม่เหมาะสมกับวัยเนื่องจาก ขาดสารอาหาร ทุพโภชนาการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เจ็บป่วยง่าย เด็กที่ ถูกละเมิดสิทธิในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทารุณกรรม ใช้แรงงาน อาจจะพิการ เด็กบาง ส่วนที่มีชีวิตอยู่ ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อันตราย เสี่ยงที่จะพิการจากการเกิดอุบัติเหตุ การมั่วสุมในสถานบริการ สถานเริงรมย์ และการเสพยาเสพติดหรือสาร ระเหย ก่อให้เกิดปัญหาทางสุขภาพ
- *ผลกระทบทางจิตใจและพฤติกรรม* ขาดความรักความอบอุ่น ขาดการอบรมดูแล และชี้แนะ ก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ มีสภาพจิตใจที่ไม่มั่นคง ประพฤติ ผิดศีลธรรมจรรยา และกฎเกณฑ์ของสังคม กระทำผิดกฎหมาย
- *ผลกระทบทางสติปัญญาและโอกาสที่พึงจะได้รับ* ขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง และขาดโอกาสที่จะได้รับบริการทางสังคมพื้นฐาน

ในเรื่องการศึกษานั้น *โดยทั่วไป* จะต้องให้การบริการทางการศึกษาแก่เด็ก ด้อยโอกาสตามสิทธิพื้นฐาน ที่พึงมีพึงได้ แต่*โดยระยะยาว*แล้ว จำเป็นจะต้องหาทาง ป้องกันมิให้มีเด็กด้อยโอกาสเพิ่มจำนวน มากขึ้น ตลอดจนหาทางป้องกันมิให้เด็ก ด้อยโอกาสที่ได้รับบริการการศึกษาต้องหยุดเรียนกลางคัน หรือกลับไปอยู่ในสภาวะ ยากลำบากเช่นเดิมอีก ในกรณีดังกล่าวนี้ จำเป็นจะต้องแก้ไขปัญหาและสาเหตุต่าง ๆ เช่น สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว การกระจายรายได้สู่ชนบทโดยการสร้างงานเพื่อ

มิให้มีการอพยพของแรงงาน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สถาบันครอบครัว การเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ผิด การลดความมอมเมาเด็กจากสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคบางประการที่ทำให้การดำเนินงานให้บริการการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสไม่สามารถกระจายอย่างทั่วถึงเต็มที่และเอื้อประโยชน์อย่างสูงสุดแก่เด็กด้อยโอกาส เนื่องจาก

- การขาดแคลนงบประมาณ ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การสนับสนุนด้านวิชาการ และสวัสดิการ
- บุคลากร มีไม่เพียงพอ ไม่เหมาะสมกับจำนวนเด็ก บางครั้งบุคลากรเองมีทัศนคติเชิงลบต่อเด็ก ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการพัฒนาและฝึกอบรมให้มีความรู้ความชำนาญโดยเฉพาะ
- การขาดข้อมูลสถิติเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องการให้บริการการศึกษา ข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ มีระยะเวลาการรายงานข้อมูลประจำปีไม่ตรงกันหรือไม่แน่นอน มีวิธีการเก็บที่แตกต่างกัน ขาดคำนิยามของข้อมูลแต่ละรายการ ระบบการจัดทำและรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่เป็นระบบกระจายงาน จึงขาดมาตรฐานและไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้งาน
- ขาดการประสานงานอย่างชัดเจนและต่อเนื่องระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และเอกชนกับเอกชน ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของโครงการในกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เดียวกัน ตลอดจนขาดหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการประสานงานและสร้างเครือข่าย
- การให้บริการศึกษายังไม่เหมาะสม ทั้งในเรื่องหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนยังไม่สามารถสนองต่อวิถีชีวิตและความต้องการของเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญในการใช้เด็กเป็นศูนย์กลางหรือตัวตั้งในการพัฒนาการเรียนการสอนและสื่อหรืออุปกรณ์การเรียนการสอน
- ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนจากทุกๆ ส่วนในสังคม โดยเฉพาะครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น และตัวเด็กด้อยโอกาสเอง ในการมีบทบาทและร่วมมือรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
- ขาดนโยบายในภาพรวมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส และขาดแผนการจัดการศึกษาเฉพาะสำหรับเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ

ดังนั้น ในเรื่องการจัดระบบการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส จำเป็นต้องคำนึงถึงประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- หลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนที่สามารถสนองต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ มีการจัดหลักสูตรที่เหมาะสม โดยใช้เด็กเป็นศูนย์กลางหรือตัวตั้งในการพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน
- การให้บริการทางการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนมีมาตรการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กด้อยโอกาสได้เข้าถึงบริการทางการศึกษาเหล่านี้ เช่น บัตรส่งเสริมการศึกษาวิ่งแสดงสิทธิในการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- มีระบบจัดการให้คนจากทุกส่วนในสังคมทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ครอบครัวยุวมชน ท้องถิ่น ได้มีบทบาทและร่วมมือรับผิดชอบในการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส ตลอดจนเด็กเองในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดการศึกษา
- มีระบบการรับนักเรียนที่ยืดหยุ่น เหมาะสม และสามารถเข้าเรียนโดยไม่มีข้อผูกพันหรือเงื่อนไขในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น เมื่อเด็กต้องย้ายตามผู้ปกครอง และต้องย้ายโรงเรียน เมื่อเด็กประสงค์กลับเข้าเรียน สามารถกลับเข้าเรียนได้หลังจากออกจากโรงเรียนไปชั่วคราวไม่ว่าด้วยสาเหตุใด ๆ
- มีระบบการเรียนการสอนที่ไม่เป็นการผลักดันเด็กออกจากโรงเรียน ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม มีการเอาใจใส่ดูแลเฉพาะ และเป็นพิเศษแก่เด็กด้อยโอกาสที่เข้าสู่การบริการการศึกษา
- มีการให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือในการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสขององค์กรเอกชน ทั้งในด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ สวัสดิการ การพัฒนาบุคลากร ตลอดจนลดอุปสรรคในด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาระงานขององค์กรเอกชน
- มีการประสานงานและสร้างเครือข่ายของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส
- มีการจัดทำนโยบายและแผนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในแต่ละกลุ่ม เช่น แรงงานเด็ก เด็กเร่ร่อน เด็กชาวเขา เด็กที่ประพฤติดันไม่สมควร เป็นต้น

บทที่ 5

สาระสำคัญที่ควรบัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของเด็กด้อยโอกาสที่จะได้รับการศึกษา บนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกันกับเด็กโดยทั่วไป โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้เด็กด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาโดยการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของแต่ละคน มีโอกาสได้รับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาชีพ ด้านความรู้ทั่วไป ด้านกฎหมาย ด้านคุณธรรมศีลธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมและสามารถดำเนินชีวิตได้ในสังคมอย่างเป็นปกติมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี สามารถที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ตลอดจนเพื่อสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

1. หน้าที่หลักของรัฐ

- คุ้มครองสิทธิในการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสอย่างเสมอภาคและยุติธรรม
- ขยายบริการทางการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้กว้างขวางขึ้นแก่เด็กด้อยโอกาส
- กำหนดมาตรการช่วยเหลือเป็นพิเศษสำหรับเด็กด้อยโอกาส ให้เข้าถึงบริการทางการศึกษา รวมทั้งมีมาตรการป้องกันการออกจากระบบโรงเรียนกลางคัน
- เสริมสร้างความสำคัญของการศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาส
- ปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเด็กด้อยโอกาส
- ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสอย่างกว้างขวาง

- ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ การพัฒนาบุคลากร ตลอดจนทรัพยากรอื่น ๆ ตามความเหมาะสมแก่ผู้เข้ามาร่วมดำเนินการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส
- ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

2. ระบบการศึกษา

- รัฐต้องจัดแบ่งประเภทกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับเด็กด้อยโอกาสโดยมีองค์ประกอบสำคัญเหมือนการศึกษาโดยทั่วไป ได้แก่ การจัดการศึกษาในโรงเรียน การจัดการศึกษาออกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยในฐานะเป็นพื้นฐานรองรับ มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย ครอบคลุมปัญหาและความต้องการของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างกว้างขวาง

3. วิธีการจัดการศึกษา

- รัฐต้องเปิดโอกาสให้คนจากทุกส่วนในสังคม ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา ชุมชน ท้องถิ่น ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน และประชาชน ได้เข้ามามีบทบาทและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างแท้จริง

4. การสนับสนุนและความช่วยเหลือ

- รัฐต้องสนับสนุนด้านงบประมาณ เงินอุดหนุนหรือส่งเสริม **“กองทุนการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส”** เพื่อส่งเสริมให้คนจากทุกส่วนในสังคมสามารถจัดบริการการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งติดตามกำกับดูแลให้มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน
- รัฐต้องสนับสนุนให้มีนวัตกรรมและเทคนิคในการให้การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส

- รัฐต้องให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ โดยการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากรทั้งของรัฐและเอกชนเพื่อให้มีศักยภาพในการดำเนินการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- รัฐต้องปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น

5. การดำเนินงานของรัฐและการสร้างเครือข่าย

- รัฐต้องตั้งหน่วยงานขึ้นเพื่อกำกับดูแลการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสเป็นการเฉพาะเพื่อรวบรวมข้อมูล หาวิธีการบรรเทาปัญหา จัดการบริการการศึกษาแบบพิเศษแก่เด็กด้อยโอกาส ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย เพื่อตอบสนองกับปัญหา ความต้องการและธรรมชาติของเด็กด้อยโอกาสได้มากขึ้น
- รัฐต้องประสานงานและสร้างเครือข่าย(โดยหน่วยงานที่ตั้งขึ้น)กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาส เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น
- รัฐต้องจัดทำนโยบายและแผนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อเอื้อประโยชน์แก่เด็กด้อยโอกาสในแต่ละกลุ่มให้ได้รับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมและได้ผลดีมากที่สุด

มาตรการในการนำสาระบัญญัติไปสู่การปฏิบัติ

1. องค์กรหรือหน่วยงาน

ควรมีหน่วยงานเฉพาะที่รับผิดชอบโดยตรงในการให้การศึกษาของเด็กด้อยโอกาส และทำหน้าที่ประสานงานและสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ ในภาครัฐและเอกชน ในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

2. งบประมาณหรือกองทุน

ควรมีงบประมาณหรือเงินอุดหนุนเฉพาะ “กองทุนทุนการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส” เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้คนทุกส่วนในสังคมดำเนินการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสอย่างมีประสิทธิภาพ

3. นโยบายหรือแผนงาน

ควรถูกกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ เนื่องจากเด็กด้อยโอกาสในแต่ละกลุ่มมีลักษณะและความต้องการเป็นพิเศษเฉพาะที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ,
 - รวบรวมกฎหมาย กฎกระทรวง ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับเด็ก, 2529
 - รายงานการสัมมนาในระดับภาคี เรื่อง เด็กเร่ร่อน 16-18 มกราคม 2534, 2535
 - รายงานสภาวะเด็กและเยาวชนไทยประจำปี 2538, 2539
 - จำนวนเด็กและเยาวชนที่ได้รับบริการจาก NGO ในปี 2539, 2540
2. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และ องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ),
 - รายงานการประชุมปฏิบัติการ เรื่อง เด็กในภาวะยากลำบาก, 2533
 - ภาพรวมสถิติเด็กและเยาวชน 2535-2540, 2541
3. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และ ศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเนืท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สรุปรายงานผลการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (ฉบับที่ 1) เสนอต่อคณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ, 2540
4. นิตยา กัทลีระตะพันธ์ุ, รายงานผลการศึกษาวิจัยการศึกษาศาสนภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กเร่ร่อน, โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา, สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535
5. ศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเนืท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก, 2538
6. สายสุรี จุติกุล ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ วัลลภ ตังคณานุรักษ์, เด็กเร่ร่อนในสังคมไทย, เอกสารวิชาการฉบับที่ 2 ศูนย์ข้อมูลและการวิจัยเพื่อเด็ก มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก, 2535
7. มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก, ครุหุยกกับเด็กเร่ร่อน, 2538
8. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก, 2536
9. อุ่นตา นพคุณ, รายงานผลการศึกษาวิจัยการศึกษาศาสนภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กถูกทอดทิ้ง, โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา, สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535
10. วิฑิต มันทาภรณ์, เอดส์กับสิทธิเด็ก : ผลกระทบต่อประเทศไทย, 2537

11. มุลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.), เรื่องของแรงงานเด็กชุดที่ 3 : หลากหลายเรื่องราวแรงงานเด็กในประเทศไทย, 2539
12. เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่ ทิพย์สุตา สุเมธเสนีย์ มาลี ศรีอรุณ, การศึกษาพื้นฐาน : โอกาสของเด็กเร่ร่อน, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538
13. คณะทำงานเรื่องเด็กต่างชาติ, เอกสารสัมมนาเรื่องเด็กต่างชาติ : สถานการณ์ปัญหา และทางออก, 13 พฤศจิกายน 2539
14. เด็กต่างชาติ : สถานการณ์ปัญหาและทางออก, จดหมายข่าวเด็กต่างชาติ, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, มิถุนายน-สิงหาคม, 2540
15. สมพงษ์ จิตระดับ,
 - การศึกษา : กระบวนทัศน์ที่หลงทาง, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539
 - วัฒนธรรมเด็กเร่ร่อนในท้องถิ่น, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540
16. กิตติศักดิ์ สิงขรไทย์, เด็กไทย : ทางเลือก...ทางรอด..., มุลนิธิสร้างสรรค์เด็ก, 2540
17. ครูหยุด, คิดเพื่อเด็ก, มุลนิธิสร้างสรรค์เด็ก, 2540
18. นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, เด็กเร่ร่อนในสังคมไทย, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539
19. ฉันทนา บรรพศิริโชค, การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กทำงาน, โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา, สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535
20. ฉันทนา จันท์บรรจง, รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540
21. พิณสุตา สิริรังศรี, รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540

ภาคผนวก

ข้อมูลและสถิติเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ

- เด็กถูกทารุณ
- เด็กถูกข่มขืน/ละเมิดสิทธิทางเพศ
- แรงงานเด็ก
- เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ
- เด็กในครอบครัวที่ยากจนมาก
- เด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า
- เด็กเร่ร่อน
- เด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง
- เด็กชาวเขา/เด็กต่างด้าว
- เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
- เด็กที่เสพสารเสพติด
- เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และ องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ), ภาพรวมสถิติเด็กและเยาวชน 2535-2540, มีนาคม 2541)

นักวิจัย

ดร. กมลินทร์ พิณีภูวาล

ผู้ประสานงาน

1. นางเรืองรัตน์ วงศ์ปราโมทย์
2. นายอรรถพงศ์ สุขสมนิตย์